

JEZIČNA OBILJEŽJA DJEČJEGA DISKURSA

Radić, Nina

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:070008>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-08**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

JEZIČNA OBILJEŽJA DJEČJEGA DISKURSA

NINA RADIĆ

Split, 2023.

Odsjek za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

JEZIČNA OBILJEŽJA DJEČJEGA DISKURSA

Studentica:

Nina Radić

Mentorica:

doc. dr. sc. Anđela Milinović Hrga

Split, srpanj 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Diskurs kao jezik u uporabi	2
3. Usvajanje jezika	3
3.1. Teorije o usvajanju jezika.....	3
4. Razvoj jezičnih djelatnosti.....	6
4.1. Slušanje	6
4.2. Govorenje	7
4.3. Čitanje	7
4.4. Pisanje	8
5. Faze razvoja govora u pripremnom predverbalnom razdoblju	9
5.1. Predjezična faza	9
5.2. Faza gugutanja	9
5.3. Faza brbljanja	10
5.4. Jezična faza.....	10
6. Rani jezični razvoj.....	11
6.1. Fonološki razvoj	11
6.2. Gramatički razvoj.....	12
6.3. Semantički razvoj.....	13
7. Jezični i izvanjezični čimbenici koji utječu na razvoj govora	14
7.1. Uloga igre u jezičnome razvoju	14
7.1.2 Primjeri jezičnih igara.....	16
7.2. Uloga odgajatelja u razvoju govora	18
7.3. Dijalekt	20
7.4. Mediji	20
8. Jezična analiza dječje slikovnice.....	22
9. Zaključak	24
Izvor	26
Literatura	26
Sažetak.....	28
Abstract	29
Prilozi	30

1. Uvod

U ovome se završnome radu opisuju jezične karakteristike dječjega izričaja. Prvo se definira diskurs te razumijevanje toga pojma kao jezika u upotrebi. Potom se govori o usvajanju jezika i daje se kratak pregled teorija koje objašnjavaju kako djeca usvajaju jezik. Jezik se ostvaruje kroz četiri jezične djelatnosti koje se u radu opisuju, a to su slušanje, govorenje, čitanje i pisanje.

Nadalje, prikazuju se faze razvoja govora u pripremnom predverbalnom razdoblju koje su podijeljene na predjezičnu fazu, fazu gugutanja, fazu brbljanja te jezičnu fazu. Zatim slijedi kratak pregled ranoga jezičnoga razvoja koji se dijeli na fonološki, gramatički i semantički razvoj.

Dijete kroz igru upoznaje i otkriva svijet, pa tako i područje jezika te je u procesu usvajanja jezika poželjno uključiti igru. U ovome se radu govori o ulozi igre u razvoju govora te se navode primjeri jezičnih igara. Osim uloge igre, potrebno se osvrnuti i na ulogu odgajatelja u govornome razvoju te važnosti poticajnoga okruženja koje je potrebno za stjecanje kvalitetnih govornih i jezičnih iskustava. Razvoj govora kod djece također ovisi o različitim jezičnim i izvanjezičnim čimbenicima, a u današnje vrijeme najveći utjecaj imaju dijalekt i mediji.

Da bi se provjerilo jesu li navedena obilježja dječjega diskursa prisutna u konkretnom dječjem diskursu, analiziran je tekst slikovnice *Pustolovine u Ribljem Gradu* čiji su autori djeca predškolske dobi, a nastala je u okviru pedagoškoga projekta u jednom splitskom dječjem vrtiću. Tekst je analiziran s obzirom na vrste riječi koje se u njemu pojavljuju te se potvrđuje da su kod djece u dobi od pet do sedam godina najčešće prisutne imenice i glagoli kojima se postupno sve vještije dodaju i pridjevi.

2. Diskurs kao jezik u uporabi

Jezič je sustav znakova neke ljudske zajednice, a govor je konkretna realizacija toga jezika. Jezič je komunikacijski sustav koji služi za sporazumijevanje među ljudima te se sastoji od jedinica i odnosa među tim jedinicama. (Frančić, Hudeček i Mihaljević, 2006: 7) Oraić Tolić (2011: 376) navodi da je *diskurs* pojam kojim se imenuje odnos prema jeziku i jezičnim reprezentacijama svijeta. Pojavio se potkraj 20. i početkom 21. stoljeća, pri čemu se često miješao s pojmom *stila*, koji je svojim značenjima uži od njega. Etimološki termin *diskurs* dolazi od latinske riječi *discurrere*, što znači *trčati amo-tamo, raštrkati se*. Diskurs bi, u najopćenitijem smislu, označavao jezik u uporabi, odnosno tekst u komunikacijskome kontekstu. „U američkim diskursnim studijima i analizi diskursa susreću se tri isprepletana značenja pojma diskurs: diskurs kao jezična praksa (konkretan komunikacijski događaj), diskurs kao rezultat te prakse (tekst) i diskurs u širem smislu kao društveni fenomen (publicistički, politički, feministički, razgovorni, sakralni, akademski diskurs itd.)” (Oraić Tolić 2011: 376, 377)

Pojam diskursa obuhvaća i dječji diskurs koji označuje sve jezične izraze, oblike i konstrukcije koje djeca svakodnevno upotrebljavaju u komunikaciji, a koja se razlikuju od jezika odraslih. Dječji je diskurs oblik komuniciranja koji se ističe svojom kreativnošću i spontanošću. Jezična obilježja dječjega diskursa, to jest dječjega jezičnoga izražavanja najčešće su jednostavnost jer dječji rječnik obično odražava njihova dotadašnja iskustva, potom i konkretnost jer je djeci teško razumjeti apstraktno mišljenje, a tipične su i jednostavnije gramatičke strukture te neverbalno izražavanje gestama, poput upiranja prstom, mimike i sl.

Djeca već od najranije dobi počinju izražavati svoje misli, emocije i potrebe te tako razvijaju svoje jezične kompetencije. Razumijevanjem jezičnih obilježja dječjega izražavanja možemo odgovoriti na potrebe djeteta i pružiti mu podršku u govorno-jezičnom razvoju. Za praćenje razvoja govora kod djece neophodno je poznavati faze razvoja govora i proces usvajanja jezika. Tijek razvoja govora za svako dijete je individualan i ovisi o mnogo čimbenika, a neki od njih su genetika, jezično okruženje, kognitivne sposobnosti i motoričke vještine.

3. Usvajanje jezika

Usvajanje jezika kod djece dugotrajan je proces kojim djeca uče jezik, razvijajući svoje sposobnosti slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. Proces usvajanja jezika započinje već u ranome djetinjstvu i nastavlja se tijekom cijeloga života. Jezik je ono po čemu se razlikujemo jedni od drugih i usvajanje jezika je osebujan proces. Taj proces „pokazuje opća svojstva zajednička svoj djeci na svijetu jer ona uspijevaju uspješno usvojiti jezik, bez obzira na svoja ostala svojstva, bez obzira na kojemu su jeziku izložena u prirodnim situacijama te načinu poučavanja.” (Aladrović Slovaček, 2019: 26) Složeni proces usvajanja jezika uključuje ovladavanje apstraktnim znakovima kojima se možemo sporazumijevati i uključuje razvijenu percepciju, motoriku i slušne sposobnosti. Usvajanje jezika kod djece isto tako ovisi o okolini u kojoj se dijete nalazi, odnosno ovisi o obitelji, odgajateljima u vrtićima, medijima i široj društvenoj zajednici. Velički i Katarinčić (2011: 6) navode kako poticati i njegovati govor kod djeteta znači razumjeti zakonitosti njegova razvoja i individualnosti te da se u skladu s tim treba stvoriti poticajno okruženje za razvoj govora. Mnogo je čimbenika koji utječu na početak govora, ali se već otprilike s godinu dana smatra da bi dijete trebalo početi izgovarati prve riječi. Miljak (1984: 47) navodi da dijete u početnom razdoblju usvajanja govora u svom rječniku ima samo nekoliko riječi koje mu omogućavaju uspješnu komunikaciju. Također, počinje razumjeti sve veći broj riječi, ali ih još uvijek nije spremno sve izreći. Istraživanja su pokazala kako na razvoj djetetova govora utječu: odnosi u obitelji, djetetov spol, broj djece u obitelji, društveni položaj roditelja, jezična okolina i jezični unos (Jelaska 2007: 14). Usvajajući jezik, dijete treba naučiti mnoštvo riječi s njihovim značenjima, spojiti riječi u rečenicama, rečenična pravila, izgovarati sve glasove, naglaske, intonaciju i ritam kako bi proces usvajanja teкао glatko.

3.1. Teorije o usvajanju jezika

„Dijete jezik ne uči, ono ga usvaja.” (Velički i Katarinčić, 2011: 7) Usvajanje jezika postalo je jedno od središnjih područja lingvistike zahvaljujući N. Chomskome i njegovu zahtjevu da se lingvistička teorija objasni, odnosno da nam približi teorije kako dijete može naučiti i usvojiti sustav jezičnih pravila bez edukacije i bez kognitivne sposobnosti, odnosno kada one još nisu u potpunosti razvijene (Aladrović Slovaček, 2019: 28). Tijekom godina istraživanja razvilo se nekoliko teorija koje objašnjavaju kako djeca usvajaju jezik i one se mogu podijeliti na: iskustvene (empirističke), urođene (nativističke) i spoznajne (kognitivne) (Kovačević, 1996: 310).

Aladrović Slovaček (2019: 28-33) daje kratak pregled ovih teorija. B. G. Skinner je s pomoću biheviorističke teorije pokušao objasniti kako je usvajanje jezika naučeno ponašanje, odnosno da dijete uči govoriti po modelu odraslih. Dijete sluša odrasle i oponaša govorom ono što čulo. „Oponašajući odrasle govornike, metodom pokušaja i pogrešaka, poticaja i ponavljanja, usvaja jezične strukture i napreduje u govornome razvoju.” (Pavličević-Franić, 2005: 39) Cjelokupno jezično usvajanje ipak se ne može smatrati samo oponašanjem modela kao što to tvrde bihevioristi, a jedan je od razloga to što djeca jezik usvajaju jako brzo, dok je oponašanje proces koji se odvija sporije (Aladrović Slovaček, 2019: 29).

Glavni je predstavnik nativističke teorije N. Chomsky, koji je objasnio kako djeca jezik usvajaju brzo i lako zbog toga što imaju urođenu sposobnost da vladaju jezičnim znanjem (Palmović, 2005, prema Aladrović Slovaček, 2019). Chomsky smatra kako je usvajanje jezika ustvari usvajanje jezične gramatike te „da se djeca rađaju s jezičnim mogućnostima i općim znanjem u obliku koji ima ljudski jezik.” (Vilke, 1991: 39) Stoga djecu treba što više izložiti jeziku okoline kako bi se potaknuo njihov razvoj jezika i kako bi se umna gramatika učvrstila.

Kognitivistički pristup, čiji je predstavnik J. Piaget, donosi teoriju da „spoznaja omogućuje učenje općenito, pa tako i učenje jezika, što bi značilo da je razvijeno mišljenje nužan preduvjet za uspješan jezični razvoj.” (Pavličević-Franić, 2005: 40) Piagetov model dječjega razvoja naziva se konstruktivizmom te je on smatrao kako je jezik sredstvo mišljenja i kako pojavljivanje jezika kod djeteta ovisi o razini senzomotoričke inteligencije tijekom prvih osamnaest mjeseci života. On je također podijelio stadije razvoja na: senzomotoričko razdoblje (od rođenja do 2. godine), predoperacijsko razdoblje (od 2. do 7. godine), fazu konkretnih operacija (od 7. do 11. godine) te fazu formalnih operacija (od adolescencije tijekom odrasle dobi). Ovim pristupom ne može se u potpunosti objasniti jezično procesuiranje jer rezultat postojanja semantičkoga konteksta ne treba uvijek biti na spoznajnoj razini razvoja djeteta.

Konekcionistički pristup odbacuje ideju o urođenome jeziku koju donose nativisti. „Takav model konačno objašnjava da se jezično usvajanje ne može objasniti urođenim mehanizmom specifičnim za jezik, nego općim spoznajnim sposobnostima djeteta.” (Aladrović Slovaček, 2019: 32) Zaključak je ovoga pristupa da djeca ne usvajaju jezik prema gramatičkim kategorijama, već prema „ključevima” (Palmović, 2005, prema Aladrović Slovaček, 2019).

Posljednja teorija o usvajanju jezika, koju navodi Aladrović Slovaček (2019: 33), funkcionalna je teorija. Funkcionalisti smatraju kako je gramatika inačica te da je svrha jezika

njegova simbolička dimenzija. Isto tako, smatraju kako je jezična kompetencija skup jezičnih konstrukcija sa svojim značenjem te kako ne postoji univerzalna gramatika. Za funkcionaliste isključivo postoji proces usvajanja jezika putem općenitog procesa učenja, gdje djeca usvajaju različita jezična pravila i konstrukcije. Putem takvog učenja dijete stvara imaginarne kategorije i sheme na osnovi onoga što je naučilo. „U skladu s tim, dijete prvo uči konkretne dijelove jezika, koji mogu biti riječi ili naučene konstrukcije.” (Aladrović Slovaček, 2019: 33) Zagovaratelji ove teorije smatraju kako postoje različiti stupnjevi usvajanja jezika te demantiraju faze u jezičnome razvoju, zato što je trajanje svake faze individualno. Također, zaključuju kako na usvajanje jezika utječu obilježja jezika koji dijete uči i da na svako razdoblje jezičnoga razvoja utječu izvanjezične promjene (Aladrović Slovaček, 2019: 33).

4. Razvoj jezičnih djelatnosti

Jezik je apstraktan sustav znakova koji služi za sporazumijevanje, upoznavanje svijeta, imenovanje predmeta i pojava, iskazivanje osjećaja i misli. Većina se jezikoslovaca danas slaže oko toga da je jezik sustav znakova koji ostvarujemo različitim jezičnim djelatnostima (Aladrović Slovaček, 2019: 37). Jezične djelatnosti možemo podijeliti na jednostavne i složene. Jednostavne su slušanje, čitanje, pisanje i govorenje, a složene su razgovor, dopisivanje, pismeno i usmeno prevođenje. Jednostavne se jezične djelatnosti u literaturi često navode kao jezične sposobnosti ili vještine, kojima se odvija proces jezičnoga primanja i jezične proizvodnje. Sposobnostima se nazivaju one jezične djelatnosti koje se usvajaju, kao što su to slušanje i govorenje. S druge strane, imamo jezične djelatnosti koje se ne događaju spontano, već je za njih potreban napor i vježba, a to su čitanje i pisanje. Peti-Stantić (2019: 22) navodi kako čitanje i pisanje nisu prirodne jezične djelatnosti kao što su to slušanje i govorenje. „Dijete uči slušati i razumjeti jezik samo iz okruženja, a onda ga i govoriti, dok ni čitati ni pisati ne može naučiti samo gledajući kako netko čita i piše.” (Peti-Stantić, 2019: 22) Međutim, zajedničko je svim jezičnim djelatnostima da se svaka od njih temelji na osnovi jezičnoga znanja koje ljudski um ima.

4.1. Slušanje

Prva djetetova jezična djelatnost s kojom se susreće jest slušanje. Ono počinje još dok je dijete u majčinoj utrobi, gdje osluškuje zvukove koji dolaze izvana. „Dijete ponajprije sluša da bi potom počelo s prvim glasovima, gugutanjem, ritamskim logatomima, a potom i prvom riječju.” (Aladrović Slovaček, 2018: 52) Iskustvo jezika dijete dobiva iz osjetila za sluh, što bi označavalo da bi se, „osim komunikacijske funkcije, ako želimo da dijete kreativno djeluje u jeziku i bude sposobno za izražavanje, djetetu morala pružiti mogućnost slušanja različitih kvaliteta govora, njihovo pounutrašnjenje i na temelju toga percepcija i stvaranje smisla. Takvo iskustvo dijete stječe upravo slušanjem priča, bajki i poezije, a zatim i kreativnim jezičnim igrama u kojima u jednom aspektu smislenost može izraziti.” (Velički, 2009: 83)

Aladrović Slovaček (2019: 38) navodi da je u ranom jezičnom razvoju najvažnija jezična djelatnost slušanje koja se poslije, polaskom u školu zanemaruje. U svakodnevnome životu izloženi smo velikom broju informacija koje svakodnevno slušamo, ali malo njih zaista čujemo. Zbog toga je važno da se već u najranijemu učenju jezika djecu potiče da aktivno slušaju. Kod aktivnoga slušanja potrebno je tražiti dodatna pojašnjenja te da slušatelj

da povratnu informaciju govorniku jer često poruka koju govornik pošalje nije jednaka onoj koju slušatelj primi (Aladrović Slovaček, 2019: 38). Poznavanje tehnike aktivnoga slušanja djeci pomaže pri ostvarivanju boljega uspjeha, pri poboljšanju odnosa s drugim ljudima te pri očuvanju i stvaranju prijateljstava (Aladrović Slovaček, 2019: 39).

4.2. Govorenje

Druga jezična djelatnost s kojom se dijete susreće i koju uči jest govorenje. „Djeca obično i vrlo često govore upravo onako kako čuju od svoje najbliže okoline.” (Aladrović Slovaček, 2019: 41) Zbog toga djeca prvo usvoje materinski jezik, a onda kroz proces obrazovanja uče standardni hrvatski jezik. Aladrović Slovaček (2019: 41) navodi kako su u prvim godinama djetetova života bogatstvo rječnika, rečenične strukture i način komunikacije isto tako povezani s okolinom u kojoj dijete svakodnevno boravi i raste. Jedan je od načina praćenja razvoja rječnika u usvajanju prvoga jezika analiza transkripata govorenoga jezika djece predškolske dobi, koji mogu biti dobiveni primjerice pričanjem priče prema slikovnom predlošku (Hržica i Trtanj, 2021: 105). „Govorenje je važna jezična djelatnost jer se njome dijete uključuje u svijet, njome ostvaruje svoje ciljeve, ispunjava svoje socijalne i komunikacijske potrebe te tako stvara sliku i o sebi i o svijetu koji ga okružuje.” (Aladrović Slovaček, 2018: 60) Jezična djelatnost govorenja se, također kao i slušanje, pomalo zanemaruje u sustavu našeg obrazovanja te je važno da se djecu kroz igru, pričanje priča i svakodnevnu komunikaciju što više potiče na to da govore (Aladrović Slovaček, 2019: 41). Iako za djecu to nije uvijek jednostavno, primjerice, u jezično zahtjevnijim situacijama, kao što je pripovijedanje, često imaju „ometače” u govoru, kao što su to zastajkivanje, poštapalice, pogrešno započinjanje, „hmkanje”, ponavljanje, oklijevanje i sl. (Fiestas i suradnici, 2005, prema Trtanj i Kuvač-Kraljević, 2017: 56). Takvi ometači u govoru se najčešće pojavljuju kada dijete treba izraziti neku složenu ideju ili proizvesti diskursni oblik kojim još nije ovladao u potpunosti (Leadholm i Miller, 1995, prema Trtanj i Kuvač-Kraljević, 2017: 56). Važno je naglasiti kako „proces ovladavanja diskursnim oblicima traje tijekom cijeloga jezičnog razvoja, što znači tijekom cijeloga života.” (Trtanj i Kuvač-Kraljević, 2017: 54)

4.3. Čitanje

Treća jezična djelatnost je čitanje koja je temelj za usvajanje znanja i uz koju se povezuje pojam čitalačke pismenosti, što je jedna od najvažnijih kompetencija te se ona stječe već u prvim godinama djetetova obrazovanja (Aladrović Slovaček, 2019: 41). Čitanje

je temelj „za učenje svih predmeta, omogućuje razonodu i osobni razvoj te osposobljava djecu za sudjelovanje u njihovim zajednicama i širem društvu.” (PIRLS, 2009: 6) Djeca uče čitati u osnovnoj školi, ali ih se već u vrtiću može potaknuti na predčitalačke aktivnosti poput čitanja slikovnice, imenovanja predmeta sa slike, prepoznavanja rime, rastavljanje i spajanje riječi na slogove te glasovna analiza i sinteza. Aladrović Slovaček (2018: 44) navodi da je čitanje primanje informacija i da nije dovoljno ovladati samo strategijom čitanja već i naučiti čitati s razumijevanjem. Ako dijete, već od svoje ranije dobi, vidi da mu roditelj čita knjige, i ono će u svojoj budućnosti posegnuti za knjigom (Aladrović Slovaček, 2019: 44). Roditelji ovdje imaju važnu ulogu, a to je da djeci uvedu čitanje u naviku već od najranije dobi te da s njima odlaze u knjižnicu i čitaju slikovnice.

4.4. Pisanje

Aladrović Slovaček (2019: 44) navodi da je pisanje složeniji proces od čitanja te je to jezična djelatnost stvaranja teksta. Od četiriju jezičnih djelatnosti „pisanje je najteža i najzahtjevnija komunikacijska sposobnost.” (Čudina-Obradović, 2000, prema Aladrović Slovaček, 2019: 44) Putem pisanja odvija se komunikacija između autora teksta i čitatelja. Djeca u vrtiću ne uče pisati, već se u centru za poticanje rane pismenosti upoznaju sa slovima, uče da se piše s lijeva na desnu stranu, da skupina slova tvore riječ i sl. Važno je da se djeci pruži dovoljno poticaja kako bi razvili predčitalačke vještine, koje su im potrebne za daljnje učenje pisanja. „Za one koji tek trebaju razviti sposobnost pisanja odnosno pismenog izražavanja proces teče postupno.” (Aladrović Slovaček, 2019: 46)

5. Faze razvoja govora u pripremnom predverbalnom razdoblju

Da bi se razumio i poticao govor kod djece, važno je poznavati faze govornoga razvoja. „Pritom valja napomenuti da se svako dijete individualno razvija te da ove faze služe samo kao smjernica, odnosno da je dijete uvijek potrebno promatrati cjelovito, uzimajući u obzir i ostale čimbenike poput socijalnog okruženja, predispozicija i sl.” (Velički i Katarinčić, 2011: 8) Proces usvajanja jezika počinje već od najranije dobi, odnosno već u trudnoći, jer dijete osluškuje zvukove izvana. Nakon toga dijete se počinje spontano glasati, odnosno izražavati emocije ugone i neugode, a nešto kasnije počinje učiti glasove u jezičnoj okolini u kojoj odrasta (Aladrović Slovaček, 2019: 49). Posokhova (1999: 16-20) je opisala razvoj komunikacijskoga sustava kroz koje dijete prolazi u četirima fazama od rođenja do dvanaest mjeseci života, a to su: predjezična faza, faza gugutanja, faza brbljanja i jezična faza.

5.1. Predjezična faza

U predjezičnoj fazi djeca razvijaju temeljne vještine potrebne za komunikaciju. Iako se u ovoj fazi ne pojavljuju govorni glasovi, ona je jako važna za govorni razvoj djeteta (Posokhova, 1999: 16). Ovo je razdoblje obilježeno spontanom glasanjem i artikulacijom glasova koji su primjereni jezičnom sustavu materinskoga jezika (Aladrović Slovaček, 2019: 49). Rade (2014: 9) navodi da spontano glasanje djeteta „ne koči” razvoj govora, već mu pomaže te sve oblike neobaveznog stvaranja zvukova treba odobravati i poticati. „Spontano dječje glasanje odraz je dječje govorne uživancije.” (Rade, 2014: 9) Plačem dijete prvi put komunicira s okolinom jer zna da na takav način privlači pozornosti i ono na taj način izražava svoje potrebe i emocije (Aladrović Slovaček, 2019: 49). „Mozak bebe postupno uči kontrolirati izgovor glasova i slušanje. Taj proces čini temelj za ostvarivanje svjesnoga razvoja govora.” (Posokhova, 1999: 16)

5.2. Faza gugutanja

Posokhova (1999: 17) navodi kako ova faza traje od drugog do petog mjeseca djetetova života te je popraćena promjenom krika, gugutanjem i pojavom smijeha. Krik djeteta postaje bogat i veoma izražajan te djetesce u ovoj fazi majci daje do znanja, na različite načine, da je gladno, mokro, da ga nešto boli i sl. Također, dijete se upoznaje s intonacijom svoga glasa i zato svoj krik mijenja. Gugutanje počinje otprilike oko dvanaestoga

tjedna, a gugutanjem dijete najčešće reagira na osmijeh i govor osobe s kojom je u komunikaciji. U ovoj fazi isto tako počinju i imitacije te smijanje kojima dijete vodi interakciju s odraslima.

5.3. Faza brbljanja

Prema Posokhovej (1999: 18) treća je faza govornoga razvoja ili faza brbljanja do otprilike sedmog mjeseca djetetova života te se u toj fazi pojavljuju brbljanje i glasovne igre. „U brbljanju dojenčeta, tj. u njegovu izgovaranju pojedinih riječi, mogu se razlikovati glasovi ugone i neugode.” (Aladrović Slovaček, 2019: 50) U usnoj se šupljini sve više stvaraju suglasnici te postupno počinje slogovno glasanje koje će poslije prijeći u slogovno brbljanje. „Taj period je od ogromnog značenja u govornom razvoju, jer se ostvaruje spajanje odvojenih glasova u glasovne sekvence na temelju kojih se gradi govor.” (Posokhova, 1999: 18-19)

5.4. Jezična faza

„Jezična ili lingvistička faza nastupa u većine djece oko prve godine života.” (Aladrović Slovaček, 2019: 50) Kada dijete prijeđe u verbalnu fazu i kada se ritam slogova pretvori u ritam riječi, onda kažemo da je dijete progovorilo (Velički i Katarinčić, 2011: 10). U ovoj fazi djeca počinju usvajati prve jezične elemente, odnosno pojavljuju se prve riječi. Prema Posokhovej (1999: 19) na prave glasove materinskoga jezika podsjećaju glasovi dječjega brbljanja koje dijete aktivno ponavlja. Također, u ovoj fazi djeca počinju razumjeti ljudski govor i pomno prate aktivnosti koje roditelji obavljaju. Dijete počinje upotrebljavati geste, reagirati na svoje ime i na riječ „ne” te pogledom odgovara na pitanje poput „gdje je mama?”. Ono što u ovom razdoblju može kočiti razvoj govora jest odvajanje od majke i nedostatak komunikacije s odraslima oko sebe. Ova je faza jedna od najosjetljivijih jer dijete počinje usvajati sve elemente materinskoga jezika. Rade (2014: 11) ističe kako je potrebno poticati i ne ispravljati dječji govor, bez obzira na njegovu nesavršenost. Jedino tako možemo potaknuti dijete da razvije pozitivnu sliku o sebi i da bude samopouzđano.

6. Rani jezični razvoj

Aladrović Slovaček (2019: 50) navodi da dijete oko prve godine života započinje s usvajanjem intonacije i ritma materinskoga jezika te se javljaju prve riječi. Spajajući foneme dijete izgovara najprije jednosložne i dvosložne riječi koje najčešće sadržavaju zatvorene konsonante (*p, b, t, d, k, g*) i samoglasnike koji u samom početku jezične faze imaju ulogu rečenice (Pavličević-Franić, 2005: 44). „S obzirom na mjesto tvorbe, odnosno na to koji organi ili dijelovi organa sudjeluju pri oblikovanju glasa, tj. između kojih organa dolazi do dodira ili tjesnaca kako bi se oblikovao glas, suglasnici se dijele na dvousnenike, zubnousnenike, zubnike, desnike, nepčanike i jedrenike.”(<http://gramatika.hr/pravilo/podjela-glasova/1/#pravilo>) Prema ovoj podjeli glasovi *p* i *b* su dvousnenici, *t* i *d* zubnousnenici, a *k* i *g* jedrenici. Dijete najprije izgovara slogove s glasovima *p* i *b* jer su mu za proizvodnju tih glasova dovoljne samo usne koje se dodiruju i dok još nema zube. Poslije, kada počne gugutati dijete, najčešće dok leži, izgovara glasove *k* i *g* koji nastaju kada stražnji dio jezika djelomično ili potpuno dodiruje stražnje nepce. Kada narastu zubi, dijete je u mogućnosti vrhom ili prednjim dijelom jezika dodirivati zube i stvarati glasove *t* i *d*.

Rani jezični razvoj Aladrović Slovaček (2019: 50) dijeli na: fonološki, gramatički i semantički razvoj.

6.1. Fonološki razvoj

Aspekt jezika koji se bavi glasovima govora kojima se služimo pri svakodnevnom govorenju, naziva se fonologija (Apel i Masterson, 2004: 21). Fonološki razvoj jest razdoblje kada dijete ovladava fonemima materinskoga jezika i kada nenamjerno proizvodi glasove koje čuje u svojoj okolini (Aladrović Slovaček, 2019: 51). Prvo se javljaju kombinacije zatvorenih konsonanata i samoglasnika, a poslije će se iz zatvorenih konsonanata postupno razvijati glasovi. Već u trećoj godini dijete točno izgovara sve vokale i oko deset suglasnika (Posokhova, 1999: 23). U početku ove fonsko-fonemske faze djeca često izmijene riječi koje čuju te stvaraju poseban jezik pomoću kojega komuniciraju sa svojom okolinom. Do četiri i pol godine života se tolerira da dijete ima „dječji govor”, koji je normalna pojava pri jezičnome razvoju. Već u šestoj godini dijete bi trebalo pravilno izgovarati sve glasove. „Ako je riječ o urednom jezičnom razvoju, trebalo bi usvojiti izgovor svih glasova fonemskog sustava hrvatskog jezika čisto i pravilno.” (Aladrović Slovaček, 2019: 51) Posokhova (1999: 24) prikazuje pojavu djetetova ispravnog izgovora glasova u odnosu na životnu dob (tablica 1).

Tablica 1. Pojava ispravnoga izgovora glasova (dob izražena u godinama)

1 – 2	2 – 3	3,5 – 4,5	4,5 – 5
A, O, E	I, U	C, Z, S	Č, Ć, DŽ, Đ, R
P, B	M	L	
	V, F	LJ, Š, Ž	
	N, T, D		
	NJ, J		
	K, G, H		

Izvor: Posokhova, I. (1999). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: priručnik za roditelje*. Ostvarenje.

„Za uspješno ovladavanje fonetsko-fonološkim sustavom preduvjet su: dobro razvijene vještine slušanja i govorenja, stoga će djeca koja su u ranome djetinjstvu razvila sposobnost razlikovanja čujnih jezičnih obilježja (artikulacija, akcentuacija, intonacija), uspješnije usvajati i ostale jezične djelatnosti.” (Aladrović Slovaček, 2019: 52)

6.2. Gramatički razvoj

Aladrović Slovaček (2019: 53) navodi kako neki istraživači smatraju da učeći jezik, dijete sluša i otkriva formalne kategorije (gramatičke funkcije) koje su dio urođenoga znanja, a drugi smatraju da u okviru učenja govora uči i gramatičke funkcije. Rade (2014: 50) ističe da se gramatika uči govorenjem, odnosno da što više i češće dijete govori jer će jedino tako uvježbavati svoju jezičnu spretnost. Djeci za usvajanje jezika pomaže proces generalizacije kao način učenja. Razvoj govora nije završio ako se dijete predškolske dobi dobro izražava, odnosno ako se uspješno sporazumijeva s drugima, već se njegov rječnik i dalje bogati te dijete nastavlja usvajati složenije gramatičke strukture. „Dječja jezična proizvodnja s porastom kronološke dobi postaje sve tečnija i brža.” (Trtanj i Kuvač-Kraljević, 2017: 56) Poslije, tijekom školovanja, djeca počinju usvajati složene morfološke strukture (McGregor, 2009, prema Aladrović Slovaček, 2019). Prema Aladrović Slovaček (2019: 53) morfologija je jedan od najsloženijih zadataka za djecu koja usvajaju hrvatski jezik kao materinski. Tek oko dvanaeste godine, kada se jezično znanje automatizira, djeca počinju potpuno ovladavati morfologijom materinskoga jezika (Jelaska, 2007: 15). Kada djeca usvoje osnovne gramatičke oblike, onda počinju usvajati i razvijati rječnik. Na početku razvoja govora

najčešće se pri govoru upotrebljavaju imenice i glagoli, ali se pojave i druge vrste riječi poput pridjeva. Djeca ne usvajaju jezik samo kroz komunikaciju već i slušanjem priča i brojalica u kojima se često nalaze pridjevi, koje djeca ne razumiju u potpunosti, ali ih slušanjem zapamte i imitiraju (Aladrović Slovaček, 2019: 55).

6.3. Semantički razvoj

Apel i Masterson (2004: 23) ističu kako djeca već u vrlo ranom razdoblju razvoja shvaćaju da se riječima mogu služiti za izražavanje različitih ideja i koncepata koje žele ponuditi svom sugovorniku. Aladrović Slovaček (2019: 58) navodi da je dijete, onda kada odredi značenje riječi, u stanju pojmiti ono što govornik namjerava reći na osnovi onoga što već o temi zna. „Postoje dvije razine interpretacije rečenica: površinska razina koja je izravno povezana s rečenicom kako se ona čuje i ona dubinska koja se odnosi na značenje rečenice.” (Aladrović Slovaček, 2019: 59) Struktura koja određuje fonetsku interpretaciju je površinska, a dubinska određuje semantičku interpretaciju rečenice. Činjenice o semantičkom razvoju daju odgovore na pitanja kakvo značenje dijete veže za pojedine fonološke sekvence te kako se onda ta značenja razvijaju do oblika koji postoji kod odraslih govornika (Aladrović Slovaček, 2019: 59). Istraživanja pokazuju da djevojčice brže od dječaka usvoje nove riječi, a to usvajanje ovisi o strukturi jezika kojim govore (Erdeljac, 2009: 298). Do pete godine većina djece više riječi razumije nego što ih izgovara te za njih značenje riječi nije uvijek jednoznačno i ovisi o konceptualnom razvoju (Aladrović Slovaček, 2019: 59). Proces usvajanja riječi i njihovo pohranjivanje u dječji rječnik vremenski je neograničeno.

7. Jezični i izvanjezični čimbenici koji utječu na razvoj govora

Razvoj govora kod djeteta ovisi o različitim jezičnim i izvanjezičnim čimbenicima. Neki od čimbenika su genetika, kognitivne sposobnosti, jezično okruženje, utjecaj vršnjaka, utjecaj obitelji, utjecaj odgajatelja, utjecaj odgojno-obrazovne ustanove, utjecaj igre i mnogi drugi.

7.1. Uloga igre u jezičnome razvoju

Peti-Stantić (2019: 16) navodi kako je igra čovjekova spontana i prirodna aktivnost te intrinzično iskustvo koje utječe na usvajanje novih znanja i vještina. Igra omogućuje da spontano, bez straha i neopterećeno usvojimo spoznaje o sebi i svojoj okolini. Kod organizirane igre razvijaju se spoznajne sposobnosti i sposobnosti jezičnog izražavanja. Igra je „jedna od osnovnih aktivnosti kojom dijete ulazi u svijet i otkriva ga, a koja mu, između ostaloga, pruža uživanje u osjećaju prihvaćenosti, ljubavi i topline, ali i uživanje u igranju samom, u pokretu, u izgovaranju, u sporazumijevanju s drugima.” (Peti-Stantić, 2019: 17-18) Ciljem igre najčešće se smatra zabava, ali ona je puno više od toga. Prva iskustva koja dijete stječe nastaju upravo iz spontane igre, kao što nauče hodati igrajući se, govoriti i sl. S roditeljima, u vrtiću, poslije i u školi najčešće se igra usmjerena vođena igra, „pritom treba voditi računa da se u takvoj igri izbjegne pedagogiziranje i didaktiziranje, jer time igra gubi svoje osnovne značajke, spontanost i slobodu.” (Peti-Stantić, 2019: 18) Usmjerena, odnosno organizirana igra često se koristi u odgojno-obrazovnome procesu kako bi se djecu zainteresiralo putem njima primjerene aktivnosti, a to je igra. Putem takve igre kod djece možemo podignuti svijest o jeziku i učiti o njemu. Povjerenje je jedna od najvažnijih sastavnica u igri i to se povjerenje među djecom oblikuje spontano te se stječe ravnopravnim sudjelovanjem u igri.

Peti-Stantić (2019: 20) navodi kako su jezične igre one igre kod kojih je izražajno sredstvo jezik u svim svojim oblicima. „S obzirom na to da je jezik apstraktan sustav znakova kojim djeca trebaju ovladati, igru je osobito važno provoditi u ranome poučavanju jezika kako bi dijete na temelju konkretnih primjera ovladalo jezičnim sadržajima.” (Aladrović Slovaček, 2018: 16) Neke su od jezičnih igara: artikulacijske, ritmičke, morfološke i igre oblikovanja rečenica. Jezik je, kao i igra, jedna od osnovnih sposobnosti čovjeka koji ga čini različitim od drugih. Igru i jezik povezuje jedna od najprirodnijih aktivnosti čovjeka, a to je igra jezikom. „Činjenica je da je jezična igra djeci jednako prirodna kao i bilo koja druga igra

te da ona svakodnevno proizvode brojne primjere poigravanja jezikom, od jednostavnih igara riječima do složenih metafora.” (Peti-Stantić, 2019: 21) Kao i svaka druga, jezična igra svakodnevna je aktivnost kojom se bave roditelji i djeca te ona ima veliku ulogu u kasnijem jezičnome razvoju djeteta. Već u prvim godinama djetetova života potrebno je igrati se jezičnih igara kako bismo mogli na vrijeme reagirati ako postoje neki razvojni poremećaji ili jezične teškoće. S druge strane, djetetova sposobnost za igranjem jezičnih igara ukazuje na to da dijete ima uredan jezični razvoj i da razvija jezičnu svjesnost. „Pritom je važno poštovati individualnost jezičnoga razvoja svakog djeteta koja ovisi o nizu faktora, što unutrašnjih, što vanjskih.” (Peti-Stantić, 2019: 28)

Peti-Stantić (2019: 28) navodi kako se jezične igre, kao i sve druge igre, igraju po pravilima koja su naprijed utvrđena, ali koja ne ograničavaju i ne ukalupljuju tu igru. Jezičnu igru najjednostavnije je odrediti kao prostor „u kojem se i odrasli i djeca oslobađaju u vlastitom jeziku, u kojem doista uživaju u njemu intuitivno svladavajući pravila i stječući sposobnost postupiti u skladu s njima ili ih (svjesno) prekršiti.” (Peti-Stantić, 2019: 28)

„Jezične igre dobar su način razvijanja jezične kompetencije, osobito jezično-komunikacijske kompetencije jer djeca uče igrajući se, oponašajući situacije iz života – razvijaju svoje jezične sposobnosti i tako razvijaju svijest o dobrom govorenju, pisanju, čitanju te razumijevanju. Upravo zbog toga u ranome poučavanju materinskoga jezika, potrebno je djecu poučavati igri kako bi jednostavnije i lakše učili jezične sadržaje koji im predstavljaju problem ili su zahtjevni i suhoparni.” (Aladrović Slovaček, 2018: 16) Peti-Stantić (2019: 30) ističe materinski jezik u kojem se svatko slobodno izražava i stječe osnovu za učenje bilo kojeg drugog jezika. Materinski je jezik polazište bez kojega ne možemo usvajati jezik. Jezično usvajanje počinje materinskim jezikom i uvelike ovisi o poticajnome okruženju u kojemu se dijete svakodnevno nalazi. Učenje prvoga jezika počinje već samim rođenjem te se odvija automatski, svakodnevno i neprestano. Također, materinski jezik priprema dijete za njegovu buduću sposobnost služenja jezikom u svim četirima jezičnim djelatnostima: slušanju, govorenju, čitanju i pisanju. Dijete se „u svakodnevnom životu u materinjem jeziku prirodno nalazi u brojnim raznovrsnim komunikacijskim situacijama u kojima od najranije dobi razvija strateške sposobnosti snalaženja u jeziku i jezičnoga izražavanja.” (Peti-Stantić, 2019: 34)

Postoji više podjela jezičnih igara te je jednu od njih navela Aladrović Slovaček (2019: 117) koja je podijelila jezične igre s obzirom na sadržaj koji se želi usvojiti ili uvježbati, a to su: igre slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. Također je navela i podjelu s

obzirom na usvajanje pojedinih gramatičkih sadržaja: fonološke, morfološke i sintaktičke igre. Uz njih ističe i leksičke igre koje obogaćuju rječnik i razvijaju mentalni leksikon djeteta.

Također, postoji i podjela prema Posokhovoju (1999: 139-162) na: igre za razvoj slušne percepcije, igre za razvoj govornoga sluha, igre za razvoj fonematske percepcije, igre za razvoj govornih organa, igre za razvoj fiziološkoga i govornoga disanja, igre za razvoj glasa, igre za razvoj fine motorike prstiju, igre za učenje čitanja i pisanja.

Svrha je igara za razvoj slušne percepcije da se odredi smjer i izvor zvuka, razlikuje i oponaša negovorne zvukove te razvija koordinacija pokreta i osjećaj ritma.

Kod igara za razvoj govornoga sluha ciljevi su prepoznati drugu osobu prema glasu, razviti oštrinu govornoga sluha i sposobnost primanja i razlikovanja slušnih poruka, ispravno povezivati riječi s predmetima, obogatiti rječnik imenicama i glagolima, razvijati slušnu i govornu pažnju.

Bit igara za razvoj fonematske percepcije jest u tome da djeca traže određen glas u riječima na temelju slušne percepcije, traže pozicije glasova u riječima na temelju slušne percepcije, traže određeni glas u riječima bez slušne potpore, traže zajednički početni glas u riječima, aktiviraju rječnik, razvijaju slušno pamćenje i slušnu pažnju.

Kod igara za razvoj govornih organa ciljevi su jačati govorne mišiće i usavršiti pokrete jezika i usana.

Ciljevi igara za razvoj fiziološkoga i govornoga disanja su uvježbavanje izdaha, aktiviranje mišića usana, uvježbavanje tečnog izgovaranja, uvježbavanje pravilne izgradnje rečenica.

Svrha igara za razvoj glasa je da se vježba: intenzivnost, visina i izražajnost glasa i mimike.

Igre za razvoj fine motorike prstiju su važne zbog povezanosti fine motorike i govora. Odnosno, ako fina motorika nije razvijena, velika je mogućnost da će onda i razvoj govora biti usporeniji.

Igre za učenje čitanja i pisanja služe za uvježbavanje glasovne raščlambe riječi, učenje grafičke slike slova i povezanosti između slova i glasa koji mu pripada, usvajanje glasovne analize riječi i čitanje kratkih riječi.

7.1.2 Primjeri jezičnih igara

Cilj je jezičnih igara da djeca ovladaju jezikom i jezičnim sadržajima poticanjem pisanog i usmenog izražavanja (Aladrović Slovaček, 2018: 117). Djeca nerijetko uživaju u ovakvim aktivnostima i često ih samoiniciraju. Neke su od jezičnih igara:

Sjeti se imena!

U ovoj igri djeci se zadaje određeni glas i ona se trebaju u određenom vremenskom roku sjetiti što više imena živih bića koja počinju tim glasom. Jezični su ciljevi ove igre razvoj govorne osjetljivosti, razvoj aktivnoga slušanja, a spoznajni je cilj razvoj mašte.

Rima rima rima

U ovoj se igri djeci zadaje neka riječ na koju trebaju smisliti riječ koja se sa zadanom riječi rimuje. Jezični su ciljevi ove igre osvješćivanje rime kao glasovnog podudaranja riječi i razvoj aktivnoga slušanja, dok je spoznajni cilj razvoj mašte.

Tko sam ja?

U ovoj igri dijete ili odgajatelj treba zamisliti neku životinju, a ostala djeca trebaju postavljati pitanja kako bi razotkrila o kojoj se zamišljenoj životinji radi. Jezični su ciljevi ove igre uvježbavanje imenica, pridjeva i glagola, postavljanje pitanja te bogaćenje rječnika, a spoznajni su ciljevi razvoj perceptivnih sposobnosti i sposobnosti zamišljanja.

Pokvareni telefon

U ovoj igri dijete zamisli neku riječ ili rečenicu koju šapne svom susjedu, a on pak djetetu do sebe te tako dok riječ ne dođe do posljednjega. Kada riječ stigne do posljednjeg djeteta, ono ju onda izgovara na glas. U ovoj su igri jezični ciljevi aktivno slušanje i govorenje te razgovijetno izgovaranje riječi, a spoznajni su vježba logičkoga zaključivanja i vježba koncentracije.

Pričaj mi priču

U ovoj se igri djeci ponudi vrećica s različitim predmetima poput lutke, ključa, čepova, igračke, novca i sl. Svako dijete iz vrećice izvlači po jedan predmet i smišlja kratku priču o tom predmetu. Ova igra ima jezične ciljeve govornog izražavanja i slaganja fabule, a spoznajni ciljevi su razviti perceptivne sposobnosti i sposobnost zamišljanja.

Reci što čuješ?

Ovu je igru poželjno provesti tijekom boravka u prirodi. Djeca trebaju zatvoriti oči i fokusirati se na ono što čuju. Cilj je da oslušuju i odrede koje zvukove čuju, kao primjerice zvuk auta, pjev ptičica, zvuk lišća i sl. U ovoj je igri cilj da djeca odrede izvor zvuka i da razlikuju negovorne zvukove.

Leti, leti

U ovoj igri odgajatelj djeci nabraja životinje te djeca pažljivo slušaju i kada čuju životinju koja leti trebaju podići ruku, a ako navedena životinja ne leti, ruka ostaje spuštена. Jezični su ciljevi ove igre poticanje i uvježbavanje slušne osviještenosti, a spoznajni su ciljevi vježba koncentracije i uspostavljanje veze između pojma i riječi.

Uhvati glas

Odgajatelj u ovoj igri izgovara pojedine riječi i kada djeca čuju određeni glas u riječi, trebaju pljesnuti rukama, a kada toga glasa nema, ne plješću. Cilj je ove igre traženje određenoga glasa u riječima na temelju slušne percepcije.

Slikopriča

U ovoj jezičnoj igri djeca dobiju jednu sliku na temelju koje trebaju osmisлити kratku priču koju će ispričati jedni drugima. Jezični ciljevi ove igre su aktivno govorenje i slušanje te poticanje govornoga izražavanja, a spoznajni ciljevi su poticanje i razvijanje mašte i kreativnosti.

Valja istaknuti kako navedene igre „ne treba shvaćati kao vježbe koje ćemo ponavljati sve dok djeca ne usvoje određeno znanje, vještinu ili naviku koju smo mi predvidjeli, već upravo suprotno – igra treba biti stavljena u prvi plan. Ona mora biti posrednik i olakšavati komunikaciju.” (Peti-Stantić i Velički, 2008: 12)

7.2. Uloga odgajatelja u razvoju govora

Dijete polaskom u vrtić ostvaruje svakodnevnu komunikaciju s vršnjacima, odgajateljem i ostalim osobljem. Uloga je odgajatelja u govorno-jezičnome razvoju djeteta jako važna jer je odgajatelj stručna osoba koja sa svojim znanjem i vještinama utječe na sam razvojni proces djeteta. Tijekom prvih sedam godina života dijete oponaša svoje uzore pa tako i uči govor na temelju sadržaja koje mu odgajatelj, kao govorni uzor, nudi i prezentira (Velički, 2009: 84). Odgajateljeva je dužnost upoznati dijete, osigurati mu poticajno okruženje i materijale, pratiti njegove interese, uvažavati različitosti i sposobnosti svakog djeteta te raditi s ciljem ostvarivanja svih područja dobrobiti djeteta. Dijete najlakše uči kroz igru te je neosporno poticati igru u vrtićkoj dobi. Isto tako, ne trebaju se zanemarivati ni igre koje potiču pismene i čitalačke vještine koje su djeci priprema za ono što ih očekuje u školskom razdoblju (Aladrović Slovaček, 2018: 11). Međutim, poticanje razvoja govora ne može se sažeti samo u aktivnosti koje su vremenski ograničene, već se ono odvija kroz stalnu komunikaciju koju odgajatelj ima s djecom (Velički, 2009: 84). Jedan je od osnovnih zadataka svih odgajatelja, ali i roditelja, da potiču razvoj govorno-jezičnih kompetencija kod djece, u čemu će im zasigurno pomoći jezične igre (Aladrović Slovaček, 2018: 17). „Budući da sve obitelji nemaju jednake mogućnosti uključivanja djece u bogate predčitalačke aktivnosti, važno je da se u vrtićima djeci omoguće iskustva temeljena na igri u kojima bi mogla ravnopravno stjecati i usavršavati predčitalačke vještine.” (Aladrović Slovaček, 2018: 9) Međutim, i odgajatelji i roditelji trebaju propitivati vlastito ponašanje i postupke, a i

vlastiti govor koji svakodnevno nude djeci te „govorno-jezične i književnoumjetničke sadržaje kojima djecu okružuju, njihovu primjerenost te adekvatnost okruženja za slušanje i primanje takvih sadržaja. Tek analizom vlastita govora i svjesnim uranjanjem u jezik može se doći i do osnovnih zaključaka i govoru djece.” (Velički i Katarinčić, 2011: 16)

Velički (2009: 84) navodi kako se govor razvija govoreći i slušajući te je važno da to bude u kvalitetnom socijalnom okruženju. „Jezik se ne poučava, nego se razvija, i to u bogatom govorno-komunikacijskom okruženju.” (Slunjski, 2008: 46) Zadaća je vrtića, kao odgojno-obrazovne ustanove, i odgajatelja, kao djelatnika te ustanove, da se djetetu osigura poticajno okruženje i stjecanje govornih i jezičnih iskustava. „Da bi okruženje za govor bilo poticajno, osim „prostora za govor”, dakle, omogućavanja djetetu da govori u malim skupinama, u paru, ali i pred cijelom skupinom, potrebno je također djecu okružiti i kvalitetnim (jezičnim) sadržajima te im omogućiti da slušaju, odnosno čuju kvalitetan, posredovani govor.” (Velički, 2009: 84) Isto tako, uloga odgajatelja koju Velički (2009: 84) ističe jest da se djetetu omogući „prostor za govor”, odnosno da dijete razvije osjećaj pripadnosti i osjećaj da se unutar skupine može slobodno izraziti, a da ne bude ismijano i neshvaćeno. „Djeci moramo osigurati priliku da govore i da razgovaraju, na standardnome jeziku ili dijalektu, glasno ili tiho, ekstrovertirano ili introvertirano. Da bi se „prostor za govor” stvorio, moraju se stvoriti i preduvjeti za to. Pritom je bitno da sami odgojitelji budu svjesni potrebe stvaranja takvih preduvjeta, odnosno potreba za adekvatnom organizacijom odgojno-obrazovnog konteksta u kojem će biti zadovoljene dječje potrebe koje su preduvjet za kvalitetan razvoj govora.” (Velički, 2009: 85)

Velički (2009: 83) ističe kako govor djeteta, da bi bio ostvaren, nekome treba biti upućen i od nekoga prihvaćen, odnosno ta poruka koja se prenosi treba biti očitana i vraćena. Kod usvajanja govora djeci je bitno kako će okolina reagirati na njihov govor i putem povratnih informacija koje dobiju, djeca uče govoriti.

Postoje različiti načini i aktivnosti kojima odgajatelj može potaknuti razvoj govora kod djece. Primjerice, uvođenjem pjesmica, rima i pričanja priča te učestalim razmjenjivanjem slikovnica, odgajatelj djecu potiče „na verbaliziranje vlastitih osjećaja, učenje glasova (fonemska svjesnost) i riječi i na razumijevanje pisanog jezika ponavljanjem s odraslima i vršnjacima.” (Aladrović Slovaček, 2018: 10) Isto tako, jezičnim igrama odgajatelj može na zabavan i djeci zanimljiv način približiti usvajanje jezika. Jezične su igre odličan način kojim odgajatelj može poticati dječju radoznalost, razvoj vještina komuniciranja i poboljšanje jezičnih sposobnosti.

U svakom djetetovu razvojnom području, pa tako i u govornom, iziskuje se suradnja i partnerstvo odgajatelja i roditelja. Uloga je odgajatelja da u slučaju primjećivanja bilo kakvih govorno-jezičnih poteškoća upozori roditelje te da ih savjetuje da prate djeteta govor kod kuće i da se obrate logopedu, ako je to potrebno.

7.3. Dijalekt

Aladrović Slovaček (2019: 86) navodi kako je dijalekt prvi jezik s kojim se dijete susreće u svojoj zajednici. Dijete dijalekt usvaja već u ranome djetinjstvu i to utječe na njegovo kasnije usvajanje hrvatskoga standardnoga jezika. Dijete će već u vrtiću, ako je sredina višejezična, proširivati svoja jezična znanja i iskustva jer će se susresti s više različitih jezičnih idioma. Standardni hrvatski jezik za razliku od dijalekata treba usvojiti i naučiti, a dijalekt se samo usvaja. U dječjem se jeziku očekuju odstupanja koje će biti povezana s obilježjima dijalekata koji dijete usvaja u svojoj okolini, naročito na razini leksika te u govorenoj komunikaciji (Aladrović Slovaček, 2019: 87).

7.4. Mediji

U današnje vrijeme mediji imaju jako velik utjecaj na život svakog odraslog čovjeka, pa tako i djece, oni uvelike utječu na razvoj govora. Mediji su širok pojam koji se odnosi na različite oblike komunikacije i na informiranje ljudi putem televizije, računala, mobilnih uređaja, novina, interneta, radija, društvenih mreža i sl. Putem medija svakodnevno primamo veliku količinu informacija. Utjecaj medija na dječje odrastanje i jezičnu produkciju u govorenju i pisanju jako je velik (Aladrović Slovaček, 2019: 96). Ilišin, Marinović Bobinac i Radin (2001: 15) navode da su djeca već od prvoga dana života u okruženju gdje najčešće postoje televizija, računalo i mobilni uređaji te da vrlo rano počinju iskazivati želju za uporabom tih medija, naviknu se na njih jako brzo i neprimjetno. Šego (2009: 128) opisuje kako je televizija medij koji potiče radoznalost kod djece, otkriva im neke nove svjetove i ideje te bogati njihov rječnik, naročito onda kada im pruža kvalitetne govorne uzore. Međutim, s druge strane, ako djeca previše vremena provode uz televizijski program, pati njihova interakcija s okolinom i razvoj govornih vještina. Pozitivan učinak koji televizijski sadržaj nudi jest da djeca mogu dobiti ideje za igru, odnosno obogatiti igru i maštu, kao kada na primjer glume likove iz crtanih filmova koje gledaju (Aladrović Slovaček, 2019: 97). Također, djeca mogu obogatiti rječnik riječima iz dijalekata ili iz stranih jezika jer su danas televizijski programi za djecu do prve godine života najčešće na engleskome jeziku (Aladrović Slovaček, 2019: 97). Odabirom odgovarajućega medija može se itekako poticajno

utjecati na djecu, pobuditi njihove interese i pozitivno iskoristiti medije u procesu odgoja i obrazovanja (Aladrović Slovaček, 2019: 98). Aladrović Slovaček (2019: 98) navodi da mediji poput glazbenih programa, serija, crtanih filmova i društvenih mreža pridobivaju pažnju mlađe publike i zabavljaju ih u slobodnom vremenu. Neki su od negativnih utjecaja ovakvih medija oglašavanje, konzumerizam, izloženost nasilju i dječjoj pornografiji (Labaš i Vizler, 2005, prema Aladrović Slovaček, 2019). Važno je osvijestiti koliku ulogu mediji imaju u životu djece i njihovu procesu odgoja i obrazovanja te je potrebno da se mediji u tom procesu koriste s određenom svrhom (Aladrović Slovaček, 2019: 104). Isto tako, potrebno je da i roditelji osvijeste koje su potencijalne opasnosti medija te da svakodnevno rade i razgovaraju sa svojom djecom.

8. Jezična analiza dječje slikovnice

Kao primjer diskursa djece predškolske dobi analizirala sam jezik dječje slikovnice *Pustolovine u Ribljem Gradu* uzevši u obzir vrste riječi koje se u njoj pojavljuju. Slikovnicu su napisala i ilustrirala djeca u dobi od pet do sedam godina koja pohađaju dramsko-scenski program splitskoga Dječjega vrtića *Radost*, Područne jedinice *Popaj*, pri oblikovanju slikovnice pomogle su im odgajateljice, a slikovnica je tiskana 2022. godine. Kako se navodi u uvodnom dijelu slikovnice, kroz ovaj pedagoški projekt djeca su prolazila put od poticaja do stvaralaštva vođena unutarnjom motivacijom, zadovoljstvom i empatijom prema zajedničkoj ideji stvaranja slikovnice. U slikovnici se bave temama iz vlastitoga iskustva poput prijateljstva, pomaganja, empatije i različitosti. Glavni su likovi morske životinje, stanovnici oceana i koraljnoga grebena.

S obzirom na to da su djeca uz pomoć odgajateljica osmislila tekst slikovnice, uporabom različitih vrsta riječi, može se zaključiti da imaju bogat rječnik i da su spretna u jezičnoj proizvodnji. Najčešće se u tekstu pojavljuju imenice, glagoli i pridjevi; pritom su imenice i glagoli podjednako učestali, a pridjeva je otprilike upola manje. Svi leksemi u odlomcima koji slijede popisani su u kanonskom obliku riječi, dakle imenice u nominativu, glagoli u infinitivu, a pridjevi u nominativu jednine muškoga roda.

U tekstu slikovnice pojavljuju se šezdeset i tri opće i vlastite imenice: *pustolovina, ocean, greben, grad, stanovnik, hobotnica, točka, Franka, prijatelj, crnilo, kraljica, murina, pećina, rak, Florijan, Klještić, jutro, kućica, dan, krak, oko, račić, prijateljica, glupost, krug, ribar, mreža, more, brod, Murina, Narval, Prugan, Brki, Zvijezda, pijesak, puž, Liska, ribica, peraja, škamp, prilika, Prugica, Kruna, obitelj, Pruga, konjic, Gogi, Ogi, bebač, Kiki, tata, kit, Ulješura, kozica, Jozica, spašavanje, kliješta, život, igra, lunapark, vrtuljak, sreća, veselje.*

Ukupno se u tekstu slikovnice pojavljuju sedamdeset glagola: *nalaziti, živjeti, zvati, biti, praviti, rugati, misliti, trebati, pustiti, postati, željeti, naučiti, imati, izaći, pogledati, ugledati, pozdraviti, zamahnuti, ozlijediti, boljeti, viknuti, odgovoriti, moći, podijeliti, igrati, smijati, pričati, slušati, plivati, vrtjeti, vidjeti, vikati, baciti, spasiti, upetljivati, pomoći, otići, pozvati, doći, dogoditi, pitati, zapetljati, uginuti, vući, htjeti, zapeti, prekinuti, ponašati, postati, ići, trebati, dobiti, spasiti, krenuti, roditi, pridružiti, trajati, rezati, širiti, izvlačiti, čuvati, držati, zacrvenjeti, reći, oprostiti, obećati, sprijateljiti, smisliti, zgrabiti, pjevati.*

Dvadeset i sedam pridjeva pojavljuje se u tekstu slikovnice, to su ovi pridjevi: *koraljni, riblji, morski, cijeli, točkasti, umišljeni, važan, sam, jak, glavni, kraljevski, dobar,*

rakovski, lijepi, mali, ljutit, zao, lijep, sretan, tužan, ribarski, crn, prestrašen, zapetljan, ružan, zebrast, dubok.

Analiza ove slikovnice s obzirom na zastupljenost određenih vrsta riječi potvrđuje kako djeca u dobi od pet do sedam godina u svojem rječniku imaju najviše imenica i glagola. U ovoj analizi glagola i imenica bilo je podjednako, a pridjeva upola manje. Uočava se da su djeca u kontekstu najčešće upotrebljavala konkretne imenice, ali i neke apstraktne imenice poput *sreća, veselje, glupost*, što pokazuje da ih razumiju i znaju pravilno upotrijebiti u jezičnoj praksi. Bila su kreativna i u smišljanju vlastitih imena: *Prugan, Brki, Kruna* itd. Kod glagola uočljivi su oni koji označavaju neku dinamičnu radnju, npr. *vikati, baciti, zgrabiti, vrtjeti se, pjevati*. Kod pridjeva služili su se i stupnjevanjem, tako se uočavaju pojedini superlativi poput *najjači, najljepši*. Dakle, rezultati ove analize u skladu su sa zaključkom navedenim u poglavlju o gramatičkom razvoju kako djeca u toj dobi upotrebljavaju i reproduciraju jednostavne rečenice počevši ponajprije s glagolima i imenicama, koje postupno proširuju i drugim vrstama riječi, poput pridjeva. Na taj način djeca bogate i proširuju svoj rječnik te nastavljaju usvajati složenije gramatičke strukture.

9. Zaključak

Pod pojmom diskursa misli se na jezik u uporabi, odnosno način na koji se jezik upotrebljava za izražavanje. Dječji diskurs ima svoje specifičnosti i karakteristike koje odražavaju načine na koji djeca upotrebljavaju jezik i komuniciraju međusobno. Dječji se diskurs razlikuje od govora odraslih po tome što su mu dominantna obilježja kreativnost i spontanost. Djeca se često pri izražavanju služe maštom i izmišljaju riječi. Ona još ne mogu sasvim dobro razumjeti metafore ni apstraktna značenja, primjerice ako se za nešto kaže da je to *mačji kašalj*, djeca to često shvate doslovno. Tipično su obilježje dječjega diskursa jednostavnije gramatičke strukture a često je i neverbalno izražavanje gestama, poput pokazivanja upiranjem prsta.

Brojna su istraživanja proučavala razvoj govora kod djece te je dokazano kako dijete već prije svog rođenja započinje s procesom usvajanja jezika. Taj početak odvija se majčinom komunikacijom s djetetom te slušanjem zvukova izvana. Jezično usvajanje složen je i cjeloživotan proces te ono uključuje ovladavanje apstraktnim znakovima kojima se možemo sporazumijevati. Jezik je ono po čemu se ljudi razlikuju jedni od drugih i na temelju kojega se odvija komunikacija.

Dijete bi, u slučaju urednoga govornoga razvoja, već otprilike s godinu dana trebalo izgovarati prve riječi te tada ulazi u jezičnu fazu svog razvoja govora. Već od šeste godine dijete bi trebalo pravilno izgovarati sve glasove fonemskog sustava materinskoga jezika. Bez obzira na to što će se dijete predškolske dobi dobro izražavati, to ne označava kraj razvoja govora, već se njegov rječnik i dalje bogati te dijete nastavlja usvajati složenije gramatičke strukture. Kada usvoji osnovne gramatičke oblike, dijete počinje usvajati riječi i pohranjivati ih u svoj rječnik te je to vremenski neograničen proces.

Dijete najbolje uči kroz igru te prva iskustva koja stječe upravo su nastala iz igre. Jezične igre imaju veliki utjecaj na govorno-jezični razvoj djeteta, tako djeca razvijaju svoje jezične kompetencije i svijest o dobrome govorenju, pisanju, čitanju i razumijevanju.

Istaknuta je uloga odgajatelja u razvoju govora kod djece. Njihova podrška i doprinos mogu značajno utjecati na jezični razvoj. Odgajatelj treba osigurati bogato i poticajno govorno-jezično okruženje te treba biti kvalitetan govorni uzor djeci. Usvajanje jezika pod utjecajem je raznih jezičnih i izvanjezičnih čimbenika, neki od njih su mediji, dijalekt, okruženje u kojem dijete raste i razvija se, kulturni kontekst, genetika i biološki čimbenici.

Jedan od načina na koji odgajatelji mogu utjecati na razvoj govora i usvajanje jezika kod djece zajednička je izrada slikovnice. Jedna takva napravljena je u Splitu u Dječjem

vrćiću *Radost*, Područnoj jedinici *Popaj*, a osmislila su je djeca u dobi od pet do sedam godina uz pomoć svojih odgajateljica. Slikovnica se naziva *Pustolovine u Ribljem Gradu*, a analizom teksta slikovnice s obzirom na vrste riječi potvrđuje se da djeca u toj dobi imaju rječnik bogat imenicama i glagolima, da se sve vještije jezično izražavaju te upotrebljavaju jednostavne rečenice koje postupno proširuju pridjevima i složenijim strukturama.

Izvor

Dječji vrtić „Popaj” 2020./2021. (2022.) *Pustolovine u Ribljem Gradu*. Split: Redak.

Literatura

- Aladrović Slovaček, K. (2018). *Kreativne jezične igre*. Zagreb: Alfa.
- Aladrović Slovaček, K. (2019). *Od usvajanja do učenja hrvatskoga jezika*. Zagreb: Alfa.
- Apel, K., Masterson, J. J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine: od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. Lekenik: Ostvarenje.
- Erdeljac, V. (2009). *Mentalni leksikon: modeli i činjenice*. Zagreb: Ibis.
- Frančić, A., Hudeček, A. i Mihaljević M. (2006). *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Hržica, G. i Trtanj, I. (2021). Mjere rječničke raznolikosti u pričama djece predškolske i rane školske dobi. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 47 (1), 105-126. <https://doi.org/10.31724/rihjj.47.1.3>
- Ilišin, V., Marinović Bobinac A. i Radin. F. (ur) (2001). *Djeca i mediji*. Zagreb: IDIZ.
- Jelaska, Z. (2007). Teorijski okviri jezikoslovnomu znanju u novim školskim programima hrvatskoga jezika; u Češi, M. i Barbaroša-Šikić, M. (ur.) *Komunikacija u nastavi hrvatskoga jezika: Suvremeni pristupi poučavanju u osnovnim i srednjim školama*, Jastrebarsko: Slap i Zagreb: AZOO, 9-33.
- Kovačević, M. (1996). *Pomaknute granice ranoga jezičnoga razvoja: okvir za novu psiholingvističku teoriju*. *Suvremena lingvistika*, 41-42 (1-2), 309-318.
- Miljak, A. (1984). *Uloga komunikacije u razvoju govora djece predškolske dobi*. Zagreb: Školske novine.
- Oraić Tolić, D. (2011). *Akademsko pismo: Strategije i tehnike klasične retorike za suvremene studentice i studente*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.
- Peti-Stantić, A. (2019). *Čitanjem do (spo)razumijevanja: od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Peti-Stantić, A., Velički V. (2008). *Jezične igre za velike i male*. Zagreb: Alfa.
- Posokhova, I. (1999). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: priručnik za roditelje*. Lekenik: Ostvarenje.

- Rade, R. (2014). *Poticanje ranog govorno-jezičnog razvoja*. Zagreb: Foma.
- Slunjski, E. (2008). *Dječji vrtić - zajednica koja uči, mjesto dijaloga, suradnje i zajedničkog učenja*. Zagreb: Spektar Media.
- Šego, J. (2009). Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju. *Govor*, 26 (2), 119-149.
- Trtanj, I. i Kuvač-Kraljević, J. (2017). Jezična i govorna obilježja dječjega pripovjednog diskursa: analiza na mikrostrukturnoj razini. *Govor*, 34 (1), 53-69. <https://doi.org/10.22210/govor.2017.34.03>
- Velički, V., Katarinčić I. (2011). *Stihovi u pokretu: malešnice i igre prstima kao poticaj za govor*. Zagreb: Alfa d.d.
- Velički, V. (2009). Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću. *Metodika*, 10 (18), 80-91.
- Vilke, M. (1991). *Vaše dijete i jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Internetska stranica:
PIRLS 2011.
http://dokumenti.ncvvo.hr/PIRLS/Dokumenti/PIRLS_2011_izvjesce.pdf (pristupljeno: 10. lipnja 2023.)
- Hrvatska školska gramatika* <http://gramatika.hr/pravilo/podjela-glasova/1/#pravilo> (pristupljeno: 10. lipnja 2023.)

Sažetak

U ovome se radu opisuju obilježja dječjega diskursa, pri čemu se kao dominantna ističu jednostavnost, konkretnost, spontanost i kreativnost. Donosi se pregled teorija o usvajanju jezika, potom faze govornoga razvoja u pripremnom predverbalnom razdoblju i razvoj jezičnih djelatnosti. Rani jezični razvoj prikazan je s obzirom na fonološki, gramatički i semantički razvoj. Usvajanje jezika pod utjecajem je raznih okolinskih čimbenika od kojih se u govorno-jezičnom razvoju djeteta ističe uloga igre, odgajatelja, medija i dijalekta. Stvaranje jezično bogatog okruženja, modeliranje ispravnoga govora, poticanje komunikacije i suradnja s roditeljima neki su od načina na koje odgajatelji mogu pridonijeti razvoju govora u djece.

Analiziran je tekst slikovnice *Pustolovine u Ribljem Gradu* čiji su autori djeca predškolske dobi. Promatralo se koje se vrste riječi u tom primjeru dječjega diskursa pojavljuju. Rezultati potvrđuju gramatički razvoj tipičan za tu dob jer su u tekstu slikovnice podjednako prisutne imenice i glagoli, a upola je manje pridjeva kojima djeca postupno sve vještije usložnjavaju vlastito jezično izražavanje.

Ključne riječi: dječji diskurs, jezik u uporabi, gramatički razvoj.

Linguistic Characteristics of Children's Discourse

Abstract

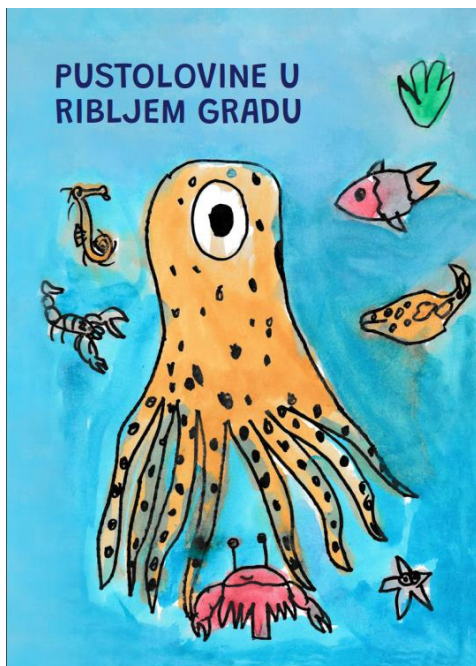
This paper describes the characteristics of children's discourse, emphasizing simplicity, specificity, spontaneity and creativity as the dominant. An overview of theories on language adoption is presented, followed by phases of speech development in the preparatory pre-verbal period and development of language activities. Early linguistic development is presented with regard to phonological, grammatical and semantic development. Language adoption is influenced by various environmental factors, of which the role of the game, educator, media and dialect is emphasized in the language development of the child. Creating a language-rich environment, modeling proper speech, encouraging communication, and working with parents are some ways in which educators can contribute to the development of language in children.

The text of the picture book *Pustolovine u Ribljem Gradu*, authored by preschool children, was analyzed. It looked at what kind of words in this example of child discourse appeared. The results confirm the grammatical development typical of that age because nouns and verbs are equally present in the text of the picture book, and there are half the adjectives by which children gradually accumulate their own language skills.

Keywords: children's discourse, language in use, grammar development

Prilozi

Naslovnica i jedna od unutrašnjih stranica slikovnice *Pustolovine u Ribljem Gradu*.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Preuzeti odgovarajući službeni dokument s fakultetske mrežne stranice!

[KNJIŽNICA - Filozofski fakultet u Splitu \(unist.hr\)](http://unist.hr)

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOGA FAKULTETA U SPLITU**

Preuzeti odgovarajući službeni dokument s fakultetske mrežne stranice!

[KNJIŽNICA - Filozofski fakultet u Splitu \(unist.hr\)](http://unist.hr)

Izjava o pohrani završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: NINA RADIĆ

Naslov rada: JEZIČNA OBILJEŽJA DJEČJEGA DISKURSA

Znanstveno područje: HUMANISTIČKE ZNANOSTI

Znanstveno polje: FILOLOGIJA

Vrsta rada: ZAVRŠNI RAD

Mentor/ica rada:

ANDELA MILINOVIĆ - HRGA, DOC. DR. SC.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

/

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

TEA-TEREZA VIDOVIĆ SCHREIBER, DOC. DR. SC.

ANDELA MILINOVIĆ HRGA, DOC. DR. SC.

IVANA ODŽA, DOC. DR. SC.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu

b) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

Split, 6.7.2023

Potpis studenta/studentice: Nina Radić

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja NINA RADIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce RANOG I PREDŠKOLSKOG ODSJAJA ^{OBRAZOVANJA}, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 6.7.2023

Potpis Nina Radić